

Aune Kämäräinen

Kuinka vatjalaiset museoitin

Inkerinmaan itämerensuomalaisista pikku kansanryhmistä yksi on vatjalaiset. Heidän asuinalueettaan olivat Laukaanjoen seudut Lounais-Inkerissä. Tämä pieni kansanryhmä on katoamassa. Kuinka heidän perintöään ollaan yritetty museoida Venäjällä?

Inkerinmaan asutukselle oli muinoin tyypillistä tilkkutäkkimäinen rakenne. Vierekkäin ja vuorotellen oli vatjalais-, inkerois-, inkerinsuomalais- ja venäläiskyliä. Inkeroiset eli inkerikot sekä vatjalaiset ovat alueen kanta-asukkaita ja uskonnoltaan ortodokseja. Alueen kuuluessa Ruotsille Ruotsin suurvalta-aikana sinne muutti suomalaisia. He olivat luterilaisia. Luterilaisista seurakunnista tuli heitä yhteen sitova voima. Vielä keskiajalla Inkerinmaa oli väkirikas ja vauras, josta vietiin elintarvikkeita Pietariin. ”Vatjan viidennes” oli yksi Novgorodin ruhtinaskunnan alue. Myöhemmin saksalaiset ritarikunnat vyöryivät alueelle. Inkerinmaa on ollut idän ja lännen taistelutannerta nykyaikaan asti.

Vatja vaakuna. Vatjan vaakunassa olevan keskiaikaisen ristin malli on Inkerinmaan länsiosasta monista paikoista löydetyt kivistit. Ne eivät ole hautaristejä, vaan kiven laatu, huokoinen tuliperäinen kivi viittaa siihen, että ne on tuotu kauempaa. Niiden arvellaan liittyvät alueen kristillistämiseen 800-luvulla. Kolme tällaista ristiä on pystytetty Jaaman (Kingisepp) ortodoksisen kirkon pihaan.

Stalinin aika oli Inkerin asukkaille tuhoisa. Pahimmat vainovuodet olivat 1937 ja 1938. Silloin väestöä tapettiin, vangittiin, karkotettiin ja vietiin työleireille. 2. maailmansota jyräsi neuvostoliittolaisen ja saksalaisen rintamalinjan välissä olevan Inkerinmaan alleen. Eloon jääneiden inkeriläisten ei sallittu sodan jälkeen palata vanhoille kotiseuduilleen. Useimmat kylät ja talot oli sitä paitsi sota tuhonnut. Tämän hetken suurin ongelma on Venäjän uuden suursataman Ust-Lugan rakentaminen Soikkolanniemelle ja Laukaansuuhun, vatjalais- ja inkerikkoalueille. Molemmat pikku kansat on hyväksytty Venäjän vähälukuisten kansojen luetteloon, mutta toimet - joiden konkreettisista tavoitteista ei tiedetä mitään - ovat pahasti myöhässä.

Vuonna 1848 vatjalaiskylä ilmoitettiin olleen 32 ja niissä noin 5200 asukasta. Venäjällä passeihin merkitty kansallisuus ei usein tiennyt hyvää. Sen takia monet ilmoittivat kansallisuudekseen venäläisen. Vuonna 2000 tehdyn väestönlaskennan mukaan koko Venäjällä ilmoitettiin asuvan 64 vatjalaista. Toisten tietojen mukaan vatjan kieltä taitavia on tällä hetkellä 70. Lähempänä totuutta lienee 7. Se on siis kuoleva kieli. Vatjan kulttuuria ja kieltä ovat viime vuosina tukeneet virolaisjärjestö Vaddjalista ja Inkerin kulttuuriseura Suomesta. Jälkimmäisen sekä Tarton yliopiston yhteistyönä on pidetty vatjan kielen kesäkursseja, ja tänä vuonna saatiin julkaistuksi vatjan kielen lukukirja – ensimmäinen laatuaan.

Kansallistunteen tuikahdus

Maaväci esiintyy. Vatjan uuden museon avajaisjuhlassa esiintyi vatjalaisten nuorten yhtye Maaväci. Yhtyeen perustaja Ekaterina Kuznetsova soittaa harmonikkaa. Taustalla näkyy jyrkevää pyöröhirsistä museorakennusta sekä kivimuuria, jollainen kuului jokaiseen vatjalaistaloon suojana vihollisia sekä karhuja ja susia vastaan. Kuva: Aune Kämäräinen.

Neuvostoliiton kaaduttua alkoi pientä kansallisen identiteetin nousua ilmetä monien Venäjän pikku kansojen keskuudessa. Haluttiin säästää omasta historiasta se, mitä vielä olisi jäljellä. Laadittiin vatjan lippu ja vaakuna. Venäläinen, mutta vatjalaisen miehen kanssa naimisissa oleva vatjalaisaktivisti Tatjana Jefimova alkoi kerätä vanhaa vatjalaisesineistöä ja perusti pienen vatjalaismuseon kotiinsa Luutsan kylään. Hän elvytti myös jo 1500-luvulla ensi kertaa mainitun

kyläjuhlaperinteen. Talomuseo tuhopoltettiin vuonna 2001. Jefimovit saivat vakuutusten tuella pystytetyksi uuden talon. Parin vuoden sisällä sekin poltettiin. Sen jälkeen ei fyysistä museota enää suunniteltu. Sen sijaan perustettiin Inkerin kulttuuriseuran tuella internetiin vatjan virtuaalimuseo. Jefimovit olivat tapahtuneesta niin stressaantuneita, että muuttivat pois paikkakunnalta. Vatjalaisuuden rippeitä on nähtävissä enää Luutsan, Liivkylän ja Laukaansuun kylissä.

Vuonna 2010 alkoi Luutsan kylään kohota iso pyöröhirsitalo. Venäjällä ei ole tapana kertoa asukkaille, mitä heidän asuinalueillaan tapahtuu; niinpä kukaan ei oikein tiennyt, mitä rakennettiin. Rakennustyömaan viereen ilmestyi taulu, joka kertoi, että tähän tulee uusi vatjalaismuseo, jonka rahoittaa aluehallinto ja satamalaitos. Museo kohosi parissa vuodessa. Se on perinteistä vatjalaistaloa mukaileva pyöröhirsitalo kivimuureineen, siinä on näyttely- ja kokoustilat, jopa uunit, mutta vain lavasteet: tulta niihin ei voi laittaa. Lavasteita ovat myös pihalle pystytetty kaivo ja ”liekku”, eli keinu. Ihmiset ovat alkaneet tuoda museoon säilyneitä vanhoja esineitään, joten sillä on jo jonkinlainen pesämuna. Vatjalaisten kesäjuhlia on museolla voitu järjestää jo kahtena vuonna. Ongelmana on nyt se, että vaikka museorakennus saatiin julkisilla ja liike-elämän lahjoitusrahoilla pystytetyksi, katsovat rahoittajat osuutensa loppuneeksi. Miten hoidetaan ylläpito tästä lähtien?

Muutakin yksityistä aktiviteettia on 1990-luvulta lähtien ilmennyt Laukaansuulla. Valentina Babkina oli kerännyt Monastirkin kylässä sijainneeseen taloonsa vuosikausia vanhaa esineistöä. Hän sai ostetuksi läheisen rappiotalon ja kunnosti sen omilla varoillaan. Myös esineet ovat jo löytäneet paikkansa tässä uudessa kotiseutumuseossa. Koska mitään julkista rahoitusta ei ole saatavilla, on museo järjestetty omistajan oman mielen mukaan. Kiintoisa käyntikohde kenelle tahansa, mutta hieman sytjässä; miten tiedottaa paikan olemassaolosta?

Vatjan kansa, kieli ja kulttuuri ovat näinä vuosina siirtymässä historiaan. Vanhimmat kielen puhujat ovat 70-vuotiaita. Kodeissa kieltä ei puhuta. Lapset eivät opi sitä vanhemmiltaan eivätkä isovanhemmiltaan. Mutta museoissa voi käydä ihmettelemässä omia juuriaan.

Kirjoittaja on yhteiskuntatieteen maisteri Tampereen yliopistosta. Hän on Turun yliopiston jatko-opiskelija (kulttuurihistoria, taidehistoria). Hän asuu Helsingissä ja työskentelee mm. Karjalan Kuvalehden toimittajana.